

Małopolski Konkurs Chemiczny

dla uczniów szkół podstawowych województwa małopolskiego w roku szkolnym 2018/2019

Zakres wiedzy i umiejętności wymaganych na poszczególnych etapach konkursu i wykaz literatury obowiązującej uczestników oraz stanowiącej pomoc dla nauczyciela

I. Tematyka konkursu:

1. Zadania konkursowe etapu szkolnego będą obejmować treści nauczania i wymagania opisane w podstawie programowej przedmiotu chemia dla II etapu edukacyjnego obejmującego klasy IV – VIII ośmioletniej szkoły podstawowej, o której mowa w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, (...) (Dz. U. z 2017 r., poz. 356), z pominięciem treści zawartych w punktach VIII – X oraz treści nauczania i wymagania opisane w podstawie programowej przedmiotu przyroda dla II etapu edukacyjnego obejmująca klasy IV-VI sześcioletniej szkoły podstawowej, o której mowa w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
2. Zadania konkursowe etapu rejonowego będą obejmować treści nauczania i wymagania obowiązujące na etapie szkolnym, a także treści opisane w punkcie VIII w/w podstawy programowej („Związki węgla z wodorem – węglowodory”), a także mogą zawierać zagadnienia dotyczące:
 - a) podstawowych właściwości fizycznych tlenków: CO, CO₂, SiO₂, N₂O, NO, N₂O₃, NO₂, N₂O₅, P₄O₁₀, SO₂, SO₃, Al₂O₃, ZnO oraz tlenków pierwiastków grup 1. i 2. układu okresowego, ich otrzymywania i zachowania wobec wody, kwasów i zasad (z uwzględnieniem tworzenia hydroksokompleksów w reakcjach tlenków amfoterycznych z zasadami);
 - b) podstawowych właściwości fizycznych, otrzymywania i charakteru chemicznego amoniaku, wodorotlenków metali grup 1. i 2. oraz Al(OH)₃ i Zn(OH)₂ (z uwzględnieniem tworzenia hydroksokompleksów w reakcjach wodorotlenków amfoterycznych z zasadami);
 - c) dysocjacji wielostopniowej kwasów i zasad;
 - d) zapisu równań reakcji (w formie cząsteczkowej i jonowej), przedstawiających różne metody otrzymywania soli, w tym: sól + sól, sól + wodorotlenek, sól + kwas);

- e) wzorów sumarycznych oraz nazewnictwa wodorosoli, hydroksosoli, hydratów.
3. Zadania konkursowe etapu wojewódzkiego będą obejmować treści nauczania i wymagania obowiązujące na etapie szkolnym i rejonowym oraz dodatkowo opisane w punktach IX i X w/w podstawy programowej („Pochodne węglowodorów”, „Substancje chemiczne o znaczeniu biologicznym”), a także mogą zawierać zagadnienia dotyczące:
- obliczeń związanych z pojęciami: mol, masa molowa, masy atomów i cząsteczek, objętość molowa gazu w warunkach normalnych oraz interpretacją ilościową równań reakcji w ujęciu molowym, masowym i objętościowym (dla gazów), rozpuszczalnością, wzorami empirycznymi i rzeczywistymi, wydajnością reakcji;
 - określania stopni utlenienia pierwiastków w stanie wolnym oraz w związkach i jonach nieorganicznych;
 - stosowania pojęć: utlenianie, redukcja, utleniacz, reduktor oraz dobierania współczynników w równaniach reakcji utleniania-redukcji metodą bilansu elektronowego;
 - szeregu aktywności metali – przewidywania zachowania metali wobec wody, roztworów soli, kwasów nieposiadających silnych właściwości utleniających oraz zachowania metali stojących w szeregu aktywności za wodorem wobec kwasów posiadających silne właściwości utleniające (stężony i rozcieńczony roztwór HNO_3 , stężony roztwór H_2SO_4);
 - określania odczynu roztworów kwasów, wodorotlenków, amoniaku i soli (hydroliza);
 - obliczeń związanych z pojęciem stężenia molowego substancji i jonów w roztworze;
 - węglowodorów nasyconych i nienasyconych (alkany, cykloalkany, alkeny, cykloalkeny, alkiny), a w szczególności:
 - ustalania wzorów sumarycznych, strukturalnych i półstrukturalnych oraz nazw systematycznych węglowodorów i ich fluorowcopochodnych o łańcuchach węglowych prostych i rozgałęzionych,
 - stosowania pojęć: rzędowość atomów węgla w cząsteczce węglowodoru nasyconego, wzór ogólny, izomeria,
 - izomerii węglowodorów i ich fluorowcopochodnych: konstytucyjnej (łańcuchowa, łańcuchowo-pierścieniowa, położenia podstawnika i położenia wiązania wielokrotnego) i geometrycznej typu cis-trans,
 - właściwości chemicznych alkanów i cykloalkanów (spalanie, substytucja atomu (atomów) wodoru przez atom (atomy) chloru albo bromu przy udziale światła),
 - właściwości chemicznych węglowodorów nienasyconych (spalanie, addycja: H_2 , Cl_2 , Br_2 , HCl , HBr , H_2O (reguła Markownikowa) – z wyłączeniem zachowania alkinów wobec wody.

4. Zadania w każdym etapie będą zawierać zarówno elementy obliczeniowe, jak i problemowe przeznaczone dla uczniów zainteresowanych chemią i poszerzających wiadomości uzyskane w szkole. Zadania mogą wymagać analizy informacji wprowadzającej, która może zawierać elementy wykraczające poza podany zakres materiału.
5. W każdym etapie wymagana jest znajomość przebiegu doświadczeń chemicznych określonych w treściach podstawy programowej chemii – rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, (...) (Dz. U. z 2017 r., poz. 356) oraz treści nauczania i wymagania opisane w podstawie programowej przedmiotu przyroda dla II etapu edukacyjnego obejmująca klasy IV-VI sześcioletniej szkoły podstawowej, o której mowa w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
6. Zadania na kolejnych etapach będą różnicowane pod względem stopnia trudności.
7. Podczas rozwiązywania zadań na każdym etapie konkursu będzie można korzystać wyłącznie z układu okresowego i tablicy rozpuszczalności soli i wodorotlenków, które zostaną dołączone do zadań konkursowych, a także z kalkulatora, który posiada tylko podstawowe działania matematyczne (dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie oraz pierwiastkowanie i obliczanie procentów). Zabrania się korzystania z kalkulatorów w telefonie komórkowym, z własnych tablic, podręczników, książek oraz wszelkich środków łączności, jak np. telefony komórkowe. Zabronione jest również używanie korektorów w trakcie rozwiązywania zadań.

II. Zakres wymaganej wiedzy i umiejętności uczestników:

Uczeń:

- 1) czyta tekst ze zrozumieniem, analizuje go i wyciąga prawidłowe wnioski,
- 2) rozwija wyobraźnię związaną z czynnościami laboratoryjnymi,
- 3) wykorzystuje posiadaną wiedzę do projektowania doświadczeń chemicznych oraz formułuje obserwacje i wnioski dotyczące ich przebiegu,
- 4) ilustruje przebieg procesów chemicznych zapisując ich równania w formie cząsteczkowej, a dla reakcji zachodzących w roztworach wodnych – dodatkowo – w formie jonowej (tzw. pełnej i skróconej),
- 5) rozwiązuje zadania rachunkowe (z zachowaniem cyfr znaczących, czyli dokładności wynikającej z dokładności danych i przybliżeń zgodnych z regułami matematycznymi), przedstawiając swój tok rozumowania,
- 6) stosuje do rozwiązania zadań podstawowe zagadnienia matematyczne zawarte w podstawie programowej matematyki dla ośmioletniej szkoły podstawowej,

- 7) podczas rozwiązywania zadań rachunkowych dobrze przekształca wzory i wykonuje poprawne obliczenia,
- 8) analizuje przedstawiony problem i wyciąga prawidłowe wnioski,
- 9) korzysta z dołączonych tablic chemicznych,
- 10) wykorzystuje poznane prawa chemiczne do interpretacji równań reakcji chemicznych i przy rozwiązywaniu zadań obliczeniowych i problemowych,
- 11) formułuje uogólnienia w oparciu o podane informacje szczegółowe,
- 12) konstruuje schematy, tabele i wykresy,
- 13) poprawnie interpretuje wykresy, informacje oraz dane liczbowe przedstawione w różnorodnej formie,
- 14) konstruuje wzory strukturalne i półstrukturalne różnego rodzaju izomerów węglowodorów i ich fluorowcopochodnych (etap wojewódzki),
- 15) stosuje zasady bilansu elektronowego – dobiera współczynniki stechiometryczne w równaniach reakcji utleniania-redukcji w formie cząsteczkowej i jonowej (etap wojewódzki),
- 16) posługuje się prawidłowymi systematycznymi nazwami związków.

III. Wykaz literatury obowiązującej uczestników oraz stanowiącej pomoc dla nauczyciela.

Etap szkolny:

- 1) podręczniki i zbiory zadań do nauki chemii w klasie VII i VIII szkoły podstawowej dopuszczone do użytku szkolnego przez MEN do nowej podstawy programowej.
- 2) Litwin M., Styka-Wlazło Sz., Kulawik T. „Chemia w zadaniach i przykładach. Zbiór zadań dla gimnazjum”, Nowa Era, Warszawa.

Etap rejonowy i etap wojewódzki:

- 1) literatura obowiązująca do etapu szkolnego oraz:
- 2) Litwin M., Styka-Wlazło Sz., Szymońska J., *To jest chemia 1,2. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony*, Nowa Era, Warszawa.
- 3) Pazdro K. M., Rola-Noworyta A., *Zbiór zadań z chemii dla liceów i techników. Zakres rozszerzony*, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro, Warszawa.
- 4) Poźniczek M. M., Kluz Z., *Z chemią w przyszłość 1,2,3. Podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych. Zakres rozszerzony uzupełniony treściami z wcześniejszych etapów edukacyjnych*, Wydawnictwo ZamKor, Kraków.